

# רשימות

## בפרשת השבוע

### שמות

פרק א' פסוק ז'

#### ותמלא הארץ אותם

על איזו ארץ מדובר כאן? האבן-עזרא כותב שמדובר כאן על ארץ גושן היא רעמסס, שהיא התמלאה בבני ישראל. עוד י"ל שמדובר כאן על הערים הראשיות במצרים עצמה שהתמלאו בבני ישראל, ואף שכתוב שבני ישראל היו בארץ גושן, הגם שבזמן עשרת המכות מוכח שרובם היו בארץ גושן שנאמר [ט, כו] "רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד" ועוד פסוקים, אך כיון שהיו רבים כל כך י"ל שהיו מהם שעברו לגור לארץ מצרים למקומם של המצריים, וכן מוכח ממה שמובא לקמן בפרשת בא [יב, יג] שה' פסח על בני היהודים במכת בכורות, מכיון שהיו גרים מעורבים אחד בתוך השני ככתוב ברש"י [בד"ה ופסחתי] "שהיו שרוים זה בתוך זה", ועוד נאמר שם במכת בכורות [יב, לא, ברש"י] שפרעה היה מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי, היכן אהרן שרוי, ועוד נאמר [שמות ג, כב] "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת", מכל אלו רואים שהיו גרים ביחד עם המצרים בשכנות, כן מוכח גם מבקשת פרעה שבני ישראל יזבחו בארץ שנאמר [שמות ח' כ"א כ"ב] "לכו זבחו לאלהיכם בארץ", ומבאר רש"י: בארץ- במקומכם, ומשה רבינו עונה לו "לא נכון לעשות כן, כי תועבת מצרים... הן זבחו את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו", ואם היהודים במקום אחר בארץ גושן מה עונה לו משה רבינו, הרי יזבחו בארץ גושן רחוק מעיני המצרים, אלא כדכתבנו שבני ישראל גרים עתה גם בתוך ארץ מצרים ליד ובסמוך לעם המצרי, לכן עונה לו משה רבינו שהזביחה היא תועבה למצרים, והם יסקלו אותנו. ומדוע עברו לגור גם בארץ מצרים? י"ל כי היו הרבה שהרי ילדו ששה בכרס אחד והעם גדל, והתפזרו לכל מקום במצרים, ואם בתחילה כשבאו למצרים לא ראו אותם המצרים, כי היו מעטים, והיו רק בארץ גושן, אך מכאן ואילך התפזרו בכל ארץ מצרים, ואז הפריע למצרים כל פעם שראו אותם בכל מקום. [ואין לומר שהיו גרים איתם מצריים בארץ גושן, שהרי הפסוק בבראשית (מו, לד) אומר שתועבת מצרים כל רועה צאן, ולכן בני ישראל הלכו לגור שם, ולא בתוך מצרים, וכן מצאתי גם בפירוש העמק-דבר על התורה עיי"ש].

לפי זה אפשר לומר שזאת הסיבה שהעבדו מצרים את בני ישראל בפרך [חוץ מהענין שרצו לדכא את נפשם בעבודה, ושלא יחשבו לחבור עם שונאי מצרים], דוקא מחוץ לעיר הראשית ושיהפכו את פיתום ורעמסס [רעמסס היתה בארץ גושן, כמובא בפסוק בבראשית מז, יא] לערי מצבור, [והרבה יותר קשה להפוך עיר למשהו אחר, מאשר לבנות משהו חדש], וזהו חלק ממטרת המצריים להעבידים בפרך מחוץ לעיר והוא כדי שהיהודים יצאו מהעיר ולא יראו את בני ישראל כל הזמן, מרוב שנאתם אליהם, ומטעם זה גם רצו שיעבדו בשדות מחוץ לעיר, כמו שנאמר בפסוק [א, יד] "ובכל עבודה בשדה", והכל כדי להרחיקם מעליהם, ומכיון שבני ישראל היו מצוינים במצרים במראה שלהם ובלטו בשוני שלהם, [כן מובא בהגדה של פסח "שהיו מצוינים שם", והריטב"א מפרש בסוף מסכת פסחים שהיו ניכרים במלבושם, כגון שהיה בו ציצית], לכן זה הפריע למצריים, כי ראו בהם אויבים שיום אחד יגרשו אותם.

עוד יש לומר שגם הפסוק רומז לזה שהפריע למצריים נוכחותם של בני ישראל [פרק א' פסוק י"ב] שנאמר "ויקצו מפני בני ישראל", שהיה לו לפסוק לכתוב ויקצו בבני ישראל [עיין שפתי חכמים], ומדוע כתב מפני, אלא לרמז לנו שקצו מהפנים שלהם, שלא רצו לראותם. עוד יש לפרש זאת על פי דברי הגמרא בסוטה [יא.] "שהיו בעיניהם כקוצים". ע"כ. [הובא ברש"י], וי"ל שהרי לא מפריע לאדם שגודל קוצים במדבר, אבל מפריע אם גודל בתוך הערוגה שלו, כמו כן אצלינו לא הפריע להם שהיו בגושן, אך כאן שהגיעו לארץ מצרים זה הפריע להם מאוד.

ולכן גזר פרעה על הזכרים שימיתו אותם ביאור [י"ל כיון שזכרים נמצאים ברחוב, ורואים אותם תדיר, והנשים בביתם] וכך בעתיד יהיה פחות יהודים ולא יכנסו לחיי המצריים, ועל זה עונה הקב"ה אתם אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה [וכן שלא יחברו יום אחד לשונאים של מצרים כיון שהיו מיעוט, חוץ מהסיבה המובאת ברש"י שמושיען של ישראל עתיד להיוולד עיין שם].

עוד י"ל שהרבה מכות כתוב בפסוק שהיו גם בשדות כגון דבר ארבה וברד ואפשר שהוא מידה כנגד מידה וכמו שאמרנו שכוננת המצריים היתה שלא רצו שישתובבו בני ישראל ביניהם, ולכן היו הרבה מכות בשדה, שזהו גם נקמה על שהעבידו את בני ישראל בפרך, ודוקא באותו מקום שהעבידו אותם.

כן מצינו גם כשפרעה בקש ממשה רבינו להתפלל שיסור המכה, אמר לו משה במכת דבר [שמות ט, כט] "כצאתי את העיר אפרוש כפי" [בדעת זקנים נאמר שלא רק במכת ברד יצא מן העיר, וז"ל "אמנם צריך לומר שגם לשאר תפלות היה יוצא מן העיר"], והוא גם מידה כנגד מידה, שפרעה רצה להוציא אותנו מהעיר כדי שנעבוד מחוץ לעיר, דוקא שם אוכל להתפלל ותחכה עד שאצא מן העיר כדי שהמכה תסור ממך.

כן י"ל לקמן כשכבר יצאו מארץ מצרים נאמר [שמות יד, ב] שבני ישראל יחנו "לפני פי החירת", וכתוב על כך ברש"י: "הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין", אפשר לומר גם שרואים כאן מדה כנגד מידה, שדוקא שם בפיתום ששלחו לשם את בני ישראל שיעבדו והיו עבדים רחוק מן העיר, דוקא שם נעשו בני חורין.

פרק ב' פסוק י"ט

### וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן

צריך להבין לשם מה היה צריך משה רבינו לדלות את המים ולהשקות את הצאן, האם לא היה די בזה שהושיען מיד הרועים, והן היו דולות לעצמן? שהרי היו שבע בנות ויכלו לדלות בעצמן כמו שעשו מידי יום?

י"ל שמשה רבינו רצה לעשות את המצוה בשלימותה, מתחילה ועד סוף, כן רואים אנו כאן את הענין של [בראשית רבה פה] "אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה", ולכן עזר להם כל צרכם וגם השקה את צאנם, שהרי זה היה מטרת בואם לבאר, ובמיוחד למשה רבינו שהיה לו יותר קל, שהרי המים עלו לקראתו, כמו שמובא ברש"י [בד"ה למה זה עזבתן].

עוד י"ל שבנות יתרו הדגישו את העובדה שהשקה את צאנם, לפני יתרו אביהם, כי בדבר זה מוכח שהוא לשם עשיית חסד עבורם, כי בזה שהושיען מיד הרועים וגרשם, אין ראייה, שהוא לשם חסד, שאולי עשה זאת מסיבה אחרת, כגון שהוא נגד דבר פשע ולבער פשע מהעולם, שהרי הרועים גרשום שלא כדין, ולא מצד עשיית מעשה חסד לבנות יתרו, והוכיח סופו על תחילתו שהשקה את צאנם, שגם גירוש הרועים הוא משום מעשה חסד שרצה לעזור להן, ואולי זאת הסיבה שרצה יתרו שיתחתן עם אחת מבנותיו, שהרי מידת החסד והנתינה היא אבן יסוד במוסד הנישואין.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

[haseforim@gmail.com](mailto:haseforim@gmail.com)